

Remissyttrande

Datum 2024-02-06

Diarienummer RS 2023-05616

Ert diarienummer S2023/02794

Regeringskansliet

Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40)

Sammanfattning

Västra Götalandsregionen (VGR) har getts möjlighet att yttra sig över rubricerat betänkande. Sammanfattningsvis tillstyrker VGR betänkandets tre delförslag och ser delförslagen som ett naturligt steg i att stärka barnets mänskliga rättigheter enligt barnkonventionen. VGR vill särskilt framföra följande synpunkter:

- VGR betonar vikten av grundläggande kunskap i barnets rättigheter till barn och vuxna. Det är en förutsättning för att föreslagna insatser ska kunna ske utifrån ett barnrättsperspektiv, bland annat med barns och ungas delaktighet.
- VGR noterar att utredningen bedömer frågorna om talesrätt och juridiskt biträde för barn i mål om vårdnad, boende och umgänge så omfattande och komplexa att det saknas möjlighet att inom ramen för denna utredning lämna konkreta förslag. Detsamma gäller klagomålsförfaranden inom hälso- och sjukvården. VGR välkomnar fortsatt utredning av dessa frågor med konkreta förslag.
- VGR vill framföra att resonemang kring hur mognadsbedömning ska göras och av vem saknas i utredningen. Ett resonemang om mognadsbedömning behöver kopplas till förslaget om ändring i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård samt ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.
- VGR betonar vikten av att barnkonventionens artikel 23 om rättigheter för barn med funktionsnedsättning och artikel 30 om rättigheter för barn tillhörande nationella minoriteter och urfolk, behöver tydliggöras i utredningens förslag och beaktas hos de som föreslås få uppdrag.
- VGR vill understryka vikten av att staten tillgodoser tillsyn, uppföljning och kvalitetssäkring av de föreslagna barnrättsbyråerna. Hur barnet kan

Postadress:	Besöksadress:	Telefon:	Webbplats:	E-post:
Regionens Hus	Residenset, Torget	010-441 00 00	www.vgregion.se	regionstyrelsen@vgregion.se
462 80 Vänersborg	Vänersborg			

ställa barnrättsbyrån till svars om något går fel, samt etablering av dialog och samverkansformer mellan barnrättsbyråerna och regionerna är enligt VGR centrala utvecklingsområden.

Övergripande synpunkter

VGR ställer sig bakom utredningens förslag och ser de olika delförslagen som ett naturligt steg i att stärka barnets mänskliga rättigheter enligt barnkonventionen. Att kunna framföra klagomål och utkräva sina rättigheter när de kränks, är en grundläggande förutsättning för våra mänskliga rättigheter. Barn och unga är i högre utsträckning än många andra målgrupper beroende av sina vårdnadshavare eller andra vuxna i sin omgivning för att kunna utkräva sina rättigheter. Barn har enligt barnkonventionen rätt till skydd och stöd från vuxenvärlden, och rätt till stöd i att vara delaktiga i frågor som berör barnet. VGR ser att utredningen tar tydlig utgångspunkt i barnet som rättighetsbärare och att dess delförslag tillsammans bidrar till starkare möjligheter för varje barn att kunna utkräva sina rättigheter. Det här är av särskild relevans för barn som befinner sig i extra utsatthet och saknar stöd av sin omgivning, till exempel barn som anhöriga inom hälso- och sjukvården och barn i hederskontext.

Utredningen framhåller att en utgångspunkt för att delförslagen ska bidra till ökat skydd av barnets mänskliga rättigheter, är att barn och dess vårdnadshavare/andra närstående vuxna har grundkunskap om barnets rättigheter. Kunskaphöjande insatser om barnets rättigheter är grunden i VGR:s modell för ett hållbart barnrättsarbete. VGR ser kunskap som en grundläggande förutsättning för att kunna arbeta vidare med att omsätta barnets rättigheter i praktiken. VGR vill framhålla att utredningen hade kunnat påtala vikten av kunskap om barnets rättigheter för samtliga medarbetare ännu tydligare. Det är en förutsättning för att de av utredningen beskrivna insatserna kopplade till barns klagomålmöjligheter ska kunna ske utifrån ett barnrättsperspektiv och med ett barnanpassat bemötande.

Uppdraget att ta ställning till om Sverige bör ratificera det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om en individuell klagomålsmekanism.

Kapitel 7. Analys och ställningstagande till frågan om en ratificering av tilläggsprotokollet

Utredningen föreslår att Sverige ska ratificera det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen, som antogs av FN år 2011. Det tredje tilläggsprotokollet ger barn möjlighet att lämna in klagomål till FN:s barnrättskommitté i de fall deras rättigheter har kränkts och de inte har haft möjlighet att få upprättelse i hemlandet.

VGR ställer sig bakom utredningens slutsats av deluppdraget. En ratificering av det tredje tilläggsprotokollet är ett viktigt steg i arbetet med att stärka barnets mänskliga rättigheter och i linje med de rekommendationer som FN:s barnrättskommitté har lämnat till Sverige. Det ger barnet större möjligheter att utkräva sina rättigheter och få upprättelse. Att kunna framföra klagomål och utkräva sina rättigheter om de kränks, är en central grund i systemet med de mänskliga rättigheterna.

Att ratificera det tredje tilläggsprotokollet bidrar också till kunskapsutvecklingen av hur barnkonventionen och dess tilläggsprotokoll kan tolkas och tillämpas i enskilda ärenden på olika nivåer i Sverige. Prövningar av klagomål i barnrättskommittén bidrar till att uppmärksamma brister i den nationella klagomålsordningen och på så sätt bidra till utvecklingen av befintlig lagstiftning. Det här är delar som bidrar till en förstärkning av skyddet för de mänskliga rättigheterna i Sverige.

Uppdraget att säkerställa barns möjligheter att klaga och utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen i svensk lagstiftning

Utredningen har identifierat en rad brister och problem som försvårar och ibland omöjliggör barns möjligheter att utkräva sina rättigheter, samt lämnar förslag på åtgärder. VGR vill lämna följande synpunkter:

Kapitel 9. Barns möjligheter att utkräva sina rättigheter – socialtjänst och tvångsvård

VGR ställer sig bakom utredningens förslag om att barns rätt till information om beslut och överklagande enligt LVU (Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga) och LPT (Lag om psykiatrisk tvångsvård) förtydligas. För att barn ska kunna vara delaktiga och ha en möjlighet att utkräva sina rättigheter krävs att barnet får relevant information, till exempel om vilka beslut som fattas och vilka rättigheter barnet har. Det här är inte minst en förutsättning för att alls kunna överklaga fattade beslut. Förslaget ger en uttrycklig rätt till personlig information om beslut och överklagandemöjligheter även för barn som inte har fyllt 15 år.

VGR saknar i utredningen frågan om talesrätt och juridiskt biträde för barn i mål om vårdnad, boende och umgänge. Utredningen bedömer att det är en så pass omfattande och komplex fråga att det saknas möjlighet att inom ramen för denna utredning lämna konkreta förslag. VGR välkomnar skyndsamt utredning av frågan som är av central vikt utifrån ett barnrättsperspektiv.

Kapitel 9.3 Psykiatrisk tvångsvård

VGR saknar i utredningen ett resonemang kring hur mognadsbedömning ska göras och av vem. Det finns en risk för både bristande delaktighet och överkrav på barn och ungdomar, om inte mognadsbedömning görs på korrekt sätt av medarbetare med barnrätts- och barnkompetens för uppgiften. Socialstyrelsens föreskrift ”Bedöma barns mognad för delaktighet. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården” är att rekommendera för de som ska vara delaktiga i mognadsbedömningar. VGR vill framföra att ett utökat resonemang om mognadsbedömning behöver kopplas till förslaget om förändrad lagtext:

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård

1.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

I förslaget till lagtext 1.2 står att: ”Den information som barnet får ska anpassas till barnets ålder och andra individuella förutsättningar”. VGR vill framföra att det här stycket bör bytas ut mot skrivelsen som står kopplad till 1.3: ”När en insats rör

ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad”. Allvarliga psykiska sjukdomar som föranleder att barn och unga vårdas med tvång är att likställa med funktionsnedsättning; de påverkar hjärnan på ett sådant sätt att åsikter, tankar och beteenden måste tillmätas betydelse utifrån både biologisk ålder och mognad. En grundad mognadsbedömning behöver således göras av barn och ungdomar med allvarlig psykisk störning som befinner sig i tvångsvård, för att information ska kunna ges och tas emot av barnet/ungdomen efter individens förutsättningar.

Kapitel 8–11. Barns möjligheter att utkräva sina rättigheter

Utredningen fastställer att för att barn och unga ska kunna föra fram klagomål och utkräva sina rättigheter behöver de kunskap och information. Utredningen framhåller att kunskap och information ska anpassas efter barnets individuella förutsättningar såsom ålder, mognad, språk och funktionsvariation. I kapitel 8–11 redogör utredningen för vilka rättigheter i barnkonventionen som aktualiseras. VGR vill framhålla att utredningen här saknar barnkonventionens artikel 30, vilken ger rätt till barn tillhörande nationella minoriteter och urfolk, att använda sitt eget språk. Barnkonventionens artikel 23 om rättigheter för barn med funktionsnedsättning är en rättighet som lyfts av utredningen. VGR vill understryka vikten av att det tydligare beskrivs hur barn och unga i behov av kommunikationsstöd systematiskt ska få information, vägledning och tillgängliga verksamheter. VGR betonar därmed vikten av att artikel 23 och 30 tydliggörs i utredningens förslag och beaktas hos de som föreslås få uppdrag. I stycket 5.3.2 ”Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som berör barnet” nämns kommunikationsverktyg för barn med funktionsnedsättning och barn som inte behärskar språket. VGR vill framföra att begreppet ”kommunikationsstöd” är vedertaget och bör användas i stället för ”kommunikationsverktyg” för att påminna om vikten av tillgänglig kommunikation för alla. Kommunikationsstöd är samlingsnamn för olika sätt att stödja och komplettera det talande språket, exempelvis genom bildstöd.

Kapitel 10.5.4 Uppmärksammade problem och begränsningar

Utredningen konstaterar att det i arbetet inte framkommit uppgifter som rör just barnets möjlighet att framföra klagomål i hälso- och sjukvården. Däremot har utredningen identifierat ett flertal begränsningar inom hälso- och sjukvården som gör det svårare för barn att få tillgång till rätt vård och behandling. Det konstateras bland annat att det finns brister i barns tillgång till information, kunskap, råd och möjligheter. Exempelvis drar utredningen slutsatsen att patientnämnderna, som av regeringen beskrivs som den instans som är bäst lämpad att stödja barn i klagomålsprocessen, inte når ut till barn och unga. Utredningen gör dock bedömningen att det för närvarande inte finns anledning att lämna förslag som specifikt rör barns klagomålsförfaranden inom hälso- och sjukvården, men att det finns anledning att vidare utreda barnets rättsliga ställning i hälso- och sjukvården. VGR välkomnar en fortsatt utredning av barnets rättsliga ställning inom hälso- och sjukvården, där konkreta förslag lämnas inom området för att bidra till en förstärkning av barnets rättigheter.

Kapitel 11.4.4 Arbetet med att göra offentliga verksamheter kända, tillgängliga och anpassade för barn behöver förstärkas.

VGR instämmer med utredningens förslag om att arbetet med att göra offentliga verksamheter kända, tillgängliga och anpassade för barn behöver förstärkas. Länsstyrelsen och Barnombudsmannen (BO) föreslås få uppdrag inom området att stödja regioner, kommuner och statliga myndigheter i arbetet. VGR vill framhålla vikten av att barn och unga involveras i det här arbetet utifrån barnkonventionens artikel 12 om barnets rätt till delaktighet i frågor som berör dem med hänsyn till ålder och mognad. Utifrån ett barnrättsperspektiv ska barn och unga involveras vid såväl planering och genomförande, som uppföljning och utvärdering. Barn och ungas perspektiv är en viktig resurs och bidrar till ett bättre slutresultat. De besitter kunskapen om hur, var och när de tar till sig information och vad som krävs för att de ska känna sig inkluderade. Eftersom barn har olika erfarenheter och förutsättningar, behöver en bredd av barn och unga vara delaktiga. Exempelvis utifrån ålder, funktionalitet, kön, könsidentitet och migrationsbakgrund.

Kapitel 11.6 Information och vägledning till barn på kommunal och regional nivå

Utredningen föreslår vidare att BO får i uppdrag att ta fram nationellt sammanhållen information om hur barn kan gå till väga för att framföra klagomål när rättigheterna kränks och vart en kan vända sig. Utredningen föreslår vidare att BO bör få i uppdrag att utveckla och sprida ett metodstöd för kommuner och regioners arbete med lokala funktioner som kan informera, svara på frågor och vägleda barn och vuxna. VGR instämmer med utredningen om att det här är information som i stor utsträckning saknas i dagsläget och som behöver utvecklas för att stärka barnets rättigheter att framföra klagomål. VGR ser också positivt på att BO föreslås få det här uppdraget, för att öka möjligheterna till likvärdighet i efterlevnad av rättigheter, oberoende av i vilken kommun eller region barnet lever. Det är också positivt att uppdraget framhåller att utvecklingen av materialet ska ske tillsammans med barn och unga, samt i dialog med Sveriges Kommuner & Regioner (SKR). Med fördel kan SKR:s nätverk för tjänstepersoner som arbetar med barnets rättigheter i kommun och region användas i arbetet.

Uppdraget att se över möjligheterna att staten bidrar till att etablera barnombud inom civilsamhällesorganisationer

Utredningen föreslår att staten bör bidra till att etablera barnrättsbyråer inom civilsamhällesorganisationer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud. Staten ska finansiera och reglera barnrättsbyråerna, där Socialstyrelsen föreslås som ansvarig myndighet. VGR lämnar synpunkter nedan på delförslaget:

Kapitel 12. Barnrättsbyråer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud

VGR ställer sig bakom utredningens förslag att behov finns av aktör som ger stöd och hjälp till barn, som av olika anledningar saknar tillräckligt stöd från vårdnadshavare eller andra vuxna i sin närhet. VGR delar också utredningens förslag att barnrättsbyråer utvecklas inom det civila samhället, för att kunna bidra till ökad tillit och fungera som en brygga mellan barnet och myndigheter. Oberoende barnrättsbyråer med barnet i fokus väntas i ökad utsträckning bidra till att barnet får sina rättigheter tillgodosedda och ger ett viktigt stöd i att framföra klagomål. Framförallt för barn som befinner sig i ökad risk för utsatthet. VGR vill

dock understryka vikten av att staten tillgodoser tillsyn, uppföljning och kvalitetssäkring av dessa barnrättsbyråer ur ett barnrättsperspektiv. Det måste också vara tydligt hur barnet kan ställa barnrättsbyrån och barnombudet till svars om något går fel.

VGR ser positivt på förslaget att etablera barnrättsbyråer stegvis via försöksverksamhet, samt vill understryka vikten av att barn och unga deltar i utveckling och utvärdering av den försöksverksamhet som beskrivs. För att barnrättsbyråerna ska kunna bidra till en jämlik förstärkning av barnets rättigheter, behöver tillgången och tillgängligheten till barnrättsbyråerna vara jämlik. Utredningens förslag om en framtida målsättning med barnrättsbyråer i varje län, delas därmed av VGR.

VGR delar utredningens förslag om en finansieringsform med treåriga verksamhetsbidrag till barnrättsbyråerna. Det långsiktiga stöd som föreslås främjar verksamhetens stabilitet och utveckling, samt bidrar till ökad kontinuitet för berörda barn och unga.

Utredningen framhåller vikten av att det skapas samarbetsformer och dialog mellan barnrättsbyråerna och kommunerna. VGR vill framhålla vikten av att samarbetsformer och dialog även utvecklas mellan barnrättsbyråerna och regionerna, för att kunna bidra till att barn kan utkräva sina rättigheter och få upprättelse inom regionernas ansvarsområden. Att främja en ansvarstagande och transparent organisation genom medskapande och dialog är delmål i genomförande av VGR:s mål för social hållbarhet 2030.

Regionstyrelsen
Västra Götalandsregionen

Helén Eliasson
Regionstyrelsens ordförande

Håkan Sandahl
Regiondirektör